

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України

м. Київ

19 вересня 2013 року

№ 2-в/2013

Справа № 1-20/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В'ячеслава Андрійовича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича — доповідача,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а) (далі — Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало надходження до Конституційного Суду України Законопроекту згідно з Постановою Верховної Ради України «Про включення до порядку денного третьої

сесії Верховної Ради України сьомого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів і про його направлення до Конституційного Суду України» від 5 вересня 2013 року № 437–VII (Голос України, 2013 р., 13 вересня) для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність надання Конституційним Судом України висновку щодо відповідності Законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Запорожця М. П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Верховна Рада України звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності Законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Законопроектом пропонується внести зміни до статей 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141).

2. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Основного Закону України до повноважень Верховної Ради України належить внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції України.

Згідно зі статтею 159 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

3. Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (частина перша статті 157 Основного Закону України).

Здійснюючи аналіз Законопроекту на предмет його відповідності вимогам частини першої статті 157 Конституції України, Конституційний Суд України вважає, що пропонувані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина та не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, з таких підстав.

3.1. Законопроектом пропонується статтю 55 Основного Закону України після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«Кожен має право на справедливий і гласний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і неупередженим судом, утвореним законом».

«У зв'язку з цим частини третю–п'яту вважати відповідно частинами четвертою–шостою».

Пропонована норма фактично відтворює положення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, згідно з яким кожен

має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. Наведене положення Законопроекту відображає міжнародні стандарти гарантії права на судовий захист та доступ до правосуддя, реалізація якого має бути забезпечена на національному рівні.

3.2. У Законопроекті пункт 27 частини першої статті 85 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«27) визначення мережі, утворення, реорганізація та ліквідація судів загальної юрисдикції за поданням Президента України».

Цими змінами доповнюються повноваження Верховної Ради України. Запропонована редакція узгоджується з положенням пункту 14 частини першої статті 92 Основного Закону України, за яким судоустрій визначається виключно законами України. Крім того, згідно з частиною першою статті 93 Конституції України Президент України є суб'єктом права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України, а тому повноважний звертатися до неї з відповідним поданням.

На думку Конституційного Суду України, запропоновані Законопроектом зміни відповідають принципу поділу державної влади в Україні на законодавчу, виконавчу та судову і спрямовані на підвищення рівня незалежності судової влади.

3.3. У Законопроекті пропонується:

— пункт 23 частини першої статті 106 Конституції України викласти в такій редакції:

«23) на підставі та згідно з поданням Вищої ради юстиції призначає суддів на посади та звільняє їх з посад»;

— частину першу статті 128 Конституції України замінити двома частинами такого змісту:

«Стаття 128. Призначення на посаду судді суду загальної юрисдикції здійснюється безстроково Президентом України на підставі та згідно з поданням Вищої ради юстиції.

Переведення судді до іншого суду загальної юрисдикції здійснюється Президентом України на підставі та згідно з поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Переведення судді до іншого суду здійснюється лише за його згодою, у тому числі у випадках ліквідації чи реорганізації суду загальної юрисдикції, в якому він займає посаду. Переведення судді до суду вищої інстанції здійснюється лише на конкурсній основі в порядку, визначеному законом».

«У зв'язку з цим частину другу вважати частиною третьою».

Законопроектом передбачається надання Президентові України повноважень щодо призначення суддів на посади та звільнення їх з посад за поданням Вищої ради юстиції, а щодо переведення — за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Конституційний Суд України виходить із того, що Вища рада юстиції є незалежним конституційним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу. Змінами до статті 131 Конституції України пропонується, що до складу Вищої ради юстиції входять переважно судді. Рішення Вищої ради юстиції приймаються колегіально шляхом голосування.

Таким чином, питання формування суддівського корпусу, переведення та просування по службі суддів фактично вирішуватимуться судовою гілкою влади, що гарантуватиме її незалежність від інших державних органів.

Наведене узгоджується і з міжнародними стандартами незалежності суддів, зокрема Європейською хартією про закон про статус суддів 1998 року: рішення про призначення обраного кандидата на посаду судді та призначення його в той чи інший суд приймається органом, незалежним від виконавчої та законодавчої влади, у складі якого не менше половини членів — судді, обрані такими ж суддями в порядку, що гарантує найширше представництво суддів, або за його пропозицією чи рекомендацією, або за його згодою, або на підставі його висновку (пункти 1.3, 3.1).

3.4. Законопроект пропонується виключити у частині четвертій статті 106 Конституції України цифри «23».

Відповідно до частини четвертої статті 106 Основного Закону України акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 3, 4, 5, 8, 10, 14, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 24 цієї статті, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання. У зв'язку із внесенням змін до пункту 23 частини першої статті 106 Конституції України, яка за пропонованою редакцією не передбачає утворення Президентом України судів у визначеному законом порядку, відпадає необхідність скріплення відповідного акта підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

3.5. У Законопроекті запропоновано виключити зі статті 122 Конституції України частину другу, згідно з якою строк повноважень Генерального прокурора України — п'ять років.

Відповідно до частини першої статті 122 Конституції України прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, який призначається на посаду за згодою Верховної Ради України та звільняється з посади Президентом України; Верховна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади.

Конституційний Суд України вважає, що надання Генеральному прокуророві України можливості здійснювати свої повноваження без обмеження п'ятирічним строком сприятиме його неупередженості та незалежності, а також стабільній роботі очолюваної ним прокуратури України.

3.6. Законопроект пропонується внести зміни до статті 125 Конституції України, а саме:

«а) частину першу викласти в такій редакції:

«Стаття 125. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, їх мережа визначається законом»;

б) частину другу після слів «Верховний Суд України» доповнити словами «який у визначені законом порядку та спосіб забезпечує однакове застосування норм законодавства України всіма судами загальної юрисдикції, а також здійснює інші повноваження, передбачені Конституцією та законами України»;

в) після частини четвертої доповнити новою частиною такого змісту:

«Суди загальної юрисдикції утворюються, реорганізуються та ліквідуються законом».

У зв'язку з цим частину п'яту вважати частиною шостою».

У статті 125 Конституції України визначено систему судів загальної юрисдикції, найвищим судовим органом у якій є Верховний Суд України, а вищими судовими органами спеціалізованих судів — відповідні вищі суди, які є касаційною інстанцією; відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в Рішенні від 11 грудня 2003 року № 20-рп/2003 (справа про Касаційний суд України), побудова системи судів загальної юрисдикції узгоджується зі стадіями судочинства, відповідними формами провадження (зокрема, в апеляційній і касаційній інстанціях) (абзац четвертий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

Запропонована редакція передбачає внесення змін, аналогічних тим, які пропонуються до пункту 27 частини першої статті 85 Конституції України щодо розширення повноважень Верховної Ради України.

Пропоновані зміни доповнюють принципи, на яких будується система судів загальної юрисдикції в Україні, принципом інстанційності. Як зазначено в Рішенні Конституційного Суду України від 12 липня 2011 року № 9-рп/2011 (справа щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції), під принципом інстанційності слід розуміти таку організацію судової системи, яка забезпечує право на перегляд рішення суду нижчої інстанції судом вищої (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Законопроект також пропонується надати Верховному Суду України повноваження забезпечувати однакове застосування норм законодавства України всіма судами загальної юрисдикції, що дозволить створити конституційно-правовий механізм формування єдиної судової практики в Україні.

3.7. Законопроект пропонується внести зміни до статті 126 Конституції України, а саме:

«а) частину третю викласти в такій редакції:

«Суддя до винесення обвинувального вироку судом не може бути затриманий чи заарештований без згоди Вищої ради юстиції, наданої за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Підстави та порядок надання чи відмови в наданні Вищою радою юстиції згоди на затримання чи арешт судді визначаються законом»;

б) у частині четвертій слова «та суддів, які призначаються на посаду судді вперше» виключити;

в) частину п'яту викласти в такій редакції:

«Суддя звільняється з посади органом, що його призначив, у разі:

- 1) поданням суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням;
- 2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 3) порушення суддею вимог щодо несумісності;
- 4) притягнення його до дисциплінарної відповідальності за вчинення передбаченого законом дисциплінарного правопорушення, несумісного з подальшим перебуванням судді на посаді;

- 5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 6) припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України;
- 7) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 8) визнання його недієздатним;
- 9) ненадання суддею згоди на переведення до іншого суду в разі ліквідації чи реорганізації суду загальної юрисдикції, в якому він займає посаду»;
- г) частину шосту після слів «його смерті» доповнити словами «досягнення ним сімдесяти років»;

д) після частини шостої доповнити новою частиною такого змісту:

«Повноваження судді Конституційного Суду України припиняються також у разі закінчення строку, на який його призначено, але не раніше дня набуття повноважень судді Конституційного Суду України особою, яка призначена замість нього».

У зв'язку з цим частину сьому вважати частиною восьмою».

Запропонована редакція статті 126 Конституції України передбачає наділення Вищої ради юстиції повноваженням надавати згоду на затримання чи арешт судді за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, що обумовлено правовим статусом цих органів: Вища рада юстиції є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, Вища кваліфікаційна комісія суддів України — постійно діючим органом у системі судоустрою України, діяльність якого спрямована на забезпечення стабільного, своєчасного та якісного формування судів професійними кадрами, ефективного й об'єктивного розгляду питань про дисциплінарну відповідальність суддів. Як вважає Конституційний Суд України, надання згоди на затримання чи арешт судді органами, які складаються переважно із суддів, є додатковою гарантією незалежності судової влади.

Чинна редакція частини четвертої статті 126 Основного Закону України встановлює, що судді обіймають посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду України та суддів, які призначаються на посаду судді вперше. За змістом ця норма пов'язана з положенням частини першої статті 128 Конституції України, відповідно до якого професійний суддя призначається на посаду вперше строком на п'ять років.

Згідно із Законом-проектом судді обіймають посади безстроково. Таким чином, призначення на посаду судді вперше на п'ятирічний строк скасовується.

Аналізуючи такі зміни, Конституційний Суд України виходить із того, що перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років, передбачене чинною редакцією Основного Закону України, має характер випробування, у процесі якого суддя, здійснюючи свої повноваження, може бути залежним від органів, уповноважених призначати суддів на посади безстроково. Відтак незалежність судді під час здійснення ним правосуддя може бути забезпечена, зокрема, у разі призначення його на посаду безстроково.

Зазначене узгоджується з міжнародними правовими актами, а саме: Основними принципами незалежності судових органів, схваленими резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 40/32 та 40/146 від 29 листопада та від 13 грудня 1985 року, відповідно до яких судді, яких призначають чи обирають, мають гаран-

тований термін повноважень до обов'язкового виходу на пенсію чи завершення строку повноважень там, де це встановлено (пункт 12); Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 року (CM/REC (2010)12), згідно з якою забезпечення терміну перебування на посаді та незмінюваності — ключові елементи принципу незалежності суддів; відповідно, судді повинні мати гарантований термін перебування на посаді до часу обов'язкового виходу у відставку, де такий існує (пункт 49).

Законопроектом пропонується доповнити та уточнити підстави для звільнення суддів. У зв'язку зі скасуванням першого призначення на посаду судді строком на п'ять років відпадає необхідність такої підстави для звільнення судді, як закінчення строку, на який його обрано чи призначено. Такі підстави для звільнення, як виїзд на постійне місце проживання за межі України та визнання судді недієздатним, є обґрунтованими, оскільки за таких умов суддя не зможе виконувати покладені на нього обов'язки та не відповідатиме вимогам, встановленим для суддів.

Законопроектом передбачено таку підставу для звільнення судді, як притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за вчинення передбаченого законом дисциплінарного правопорушення, несумісного з подальшим перебуванням його на посаді, що, на думку Конституційного Суду України, створить додаткові гарантії незалежності суддів.

У Рішенні від 18 квітня 2000 року № 5-рп/2000 (справа про віковий ценз) Конституційний Суд України зазначив, що критерієм у законодавчому встановленні кваліфікаційних вимог до віку є доцільність (абзац шостий пункту 2 мотивувальної частини). З огляду на це Конституційний Суд України вважає, що встановлення в Конституції України граничного віку — 70 років — перебування на посаді судді є питанням доцільності і зумовлене запропонованим у Законопроекті одночасним підвищенням віку, з якого громадянина України може бути рекомендовано на посаду судді. Зміни існуючого порядку припинення повноважень судді Конституційного Суду України спрямовані на забезпечення безперервного функціонування та стабільності конституційного правосуддя в Україні.

3.8. Законопроектом пропонується внести зміни до статті 127 Конституції України, а саме:

«а) у частині третій слова «кваліфікаційною комісією суддів» замінити словами «Вищою кваліфікаційною комісією суддів України», слова «двадцяти п'яти років» — словами «тридцяти років», а слова «три роки» — словами «п'ять років»;

б) частину четверту викласти в такій редакції:

«Добір кандидатів на посаду судді здійснюється на конкурсній основі в порядку, встановленому законом».

Конституційний Суд України вважає, що визначення на конституційному рівні Вищої кваліфікаційної комісії суддів України як постійно діючого органу в системі правосуддя, повноважного рекомендувати громадян України на посаду судді, закріплення положень про конкурсний добір кандидатів на посаду судді та встановлення віку 30 років, з якого громадянин України може претендувати на зайняття посади судді, спрямовані на забезпечення суддівського корпусу про-

фесійними кадрами високого рівня кваліфікації з урахуванням їхнього життєвого досвіду, соціальної зрілості, моральних якостей, необхідних для здійснення правосуддя, а також на надання рівних можливостей для зайняття посади судді на конкурсній основі.

У Рішенні від 18 квітня 2000 року № 5-рп/2000 (справа про віковий ценз) Конституційний Суд України висловив правову позицію, згідно з якою встановлення Конституцією України та законами України певних кваліфікаційних вимог не порушує конституційного принципу рівності (стаття 24 Конституції України), адже всі громадяни, які відповідають конкретним кваліфікаційним вимогам, мають право займати відповідні посади (абзац третій пункту 2 мотивувальної частини).

3.9. Законопроектом пропонується доповнити частину третю статті 129 Конституції України після пункту 8 новим пунктом такого змісту:

«9) автоматизований розподіл справ між суддями».

«У зв'язку з цим пункт 9 вважати пунктом 10».

Частина третя статті 129 Основного Закону України закріплює основні засади судочинства. Законопроектом пропонується доповнити перелік основних засад судочинства новою засадою, що зумовлено необхідністю розподілу справ між суддями за об'єктивними та прозорими критеріями.

3.10. Законопроектом пропонується нова редакція статті 131 Конституції України:

«Стаття 131. В Україні діють Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

До відання Вищої ради юстиції належить:

1) внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад;

2) прийняття рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності;

3) здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів та розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів;

4) призначення суддів на адміністративні посади та звільнення суддів з адміністративних посад у судах загальної юрисдикції, крім Верховного Суду України, за поданням відповідних рад суддів;

5) здійснення інших повноважень, визначених Конституцією та законами України.

Вища рада юстиції складається з двадцяти членів. З'їзд суддів України призначає до Вищої ради юстиції дванадцять членів із числа суддів, забезпечуючи при цьому представництво суддів судів різних інстанцій та спеціалізацій. З'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають по два члени Вищої ради юстиції. Вимоги до особи, яка може бути призначена членом Вищої ради юстиції, встановлюються законом.

До складу Вищої ради юстиції входять за посадою Голова Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, Голова Ради суддів України, Генеральний прокурор України.

Генеральний прокурор України не бере участі в голосуванні при прийнятті Вищою радою юстиції рішень стосовно суддів.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України, більшість складу якої становлять судді, призначені з'їздом суддів України, здійснює повноваження, визначені Конституцією та законами України».

Законопроект пропонується доповнити повноваження Вищої ради юстиції, зокрема, повноваженнями призначати суддів на адміністративні посади та звільняти суддів з адміністративних посад у судах загальної юрисдикції, крім Верховного Суду України, за поданням відповідних рад суддів; змінити склад та порядок призначення членів Вищої ради юстиції.

Новою редакцією статті передбачається на конституційному рівні закріпити створення і функціонування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та наділити її повноваженням вносити подання Вищій раді юстиції про надання останньою згоди на затримання чи арешт судді. Наділення Вищої ради юстиції та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України новими повноваженнями відповідає конституційному призначенню цих органів і є додатковою гарантією незалежності судової влади.

3.11. Законопроект містить прикінцеві та перехідні положення такого змісту:

«II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності через дев'яносто днів з дня, наступного за днем його опублікування, крім підпункту «а» пункту 6 розділу I, який набирає чинності через один місяць із дня сформування складу Вищої ради юстиції відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), але не раніше набрання чинності законом, який визначає підстави та порядок надання чи відмови у наданні Вищою радою юстиції згоди на затримання чи арешт судді.

2. З дня набрання чинності цим Законом:

1) судді судів загальної юрисдикції, призначені на посади суддів вперше і в яких до дня набрання чинності цим Законом не закінчився п'ятирічний строк перебування на посадах суддів, набувають статусу суддів, призначених безстроково;

2) судді судів загальної юрисдикції, призначені на посади суддів вперше, в яких на день набрання чинності цим Законом закінчився п'ятирічний строк перебування на посадах суддів, але якщо вони в установленому законом порядку звернулися щодо їх рекомендації для обрання на посади суддів безстроково і рішення щодо їх обрання не прийнято до дня набрання чинності цим Законом, набувають статусу суддів, призначених безстроково;

3) особи, щодо яких до дня набрання чинності цим Законом внесено подання Вищої ради юстиції про призначення на посаду судді вперше, вважаються такими, що відповідають вимогам, передбаченим частиною третьою статті 127 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), і призначаються на посаду судді безстроково без подання додаткових матеріалів.

3. Судді судів загальної юрисдикції, обрані безстроково, судді Конституційного Суду України продовжують здійснювати свої повноваження до їх звільнення з

посад чи припинення їх повноважень на посадах з підстав, передбачених частинами п'ятою–сьомою статті 126 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Судді судів загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, які на день набрання чинності цим Законом досягли шістдесяти п'яти років, але рішення щодо їх звільнення з посади судді на день набрання чинності цим Законом не прийнято, продовжують здійснювати свої повноваження до їх звільнення з посад чи припинення їх повноважень на посадах з підстав, передбачених частинами п'ятою–сьомою статті 126 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Звільнення суддів судів загальної юрисдикції, обраних безстроково, зазначених в абзацах першому і другому цього пункту, здійснюється Президентом України в порядку, встановленому законом.

4. До набрання чинності законом, що визначає дисциплінарні правопорушення суддів, несумісні з подальшим перебуванням судді на посаді, суддя може бути звільнений з посади судді Президентом України за порушення присяги судді за поданням Вищої ради юстиції, внесеним у разі встановлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України або Вищою радою юстиції фактів, які свідчать про порушення суддею присяги.

5. Вимоги до осіб, які можуть бути рекомендовані на посаду судді, передбачені частиною третьою статті 127 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), не поширюються на осіб, які склали кваліфікаційний іспит до набрання чинності цим Законом. Такі особи із дотриманням установленого законом порядку призначаються на посаду судді безстроково.

6. Подання щодо звільнення з посад суддів судів загальної юрисдикції, які до дня набрання чинності цим Законом не розглянуті Верховною Радою України, у двотижневий строк передаються до Вищої ради юстиції, яка у двотижневий строк з дня їх отримання вносить подання про звільнення суддів з посад.

7. Подання щодо звільнення з посад суддів судів загальної юрисдикції, які внесені на розгляд Президента України до дня набрання чинності цим Законом, розглядаються без подання будь-яких додаткових матеріалів.

8. Матеріали щодо переведення суддів, обраних безстроково, які до дня набрання чинності цим Законом не розглянуті Верховною Радою України, у двотижневий строк передаються до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, яка у двотижневий строк із дня їх отримання вносить подання про переведення суддів.

9. Матеріали щодо надання згоди на затримання чи арешт судді суду загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, які до дня набрання чинності підпунктом «а» пункту 6 розділу I цього Закону не розглянуті Верховною Радою України, у тижневий строк передаються до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

10. У тримісячний строк із дня набрання чинності цим Законом у встановленому законом порядку скликаються та проводяться з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ для призначення членів Вищої ради юстиції відповідно до статті 131 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

11. Вища рада юстиції, сформована до набрання чинності цим Законом, здійснює повноваження, визначені пунктами 1–4 частини другої статті 131 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), та припиняє свою діяльність одночасно зі сформуванням Вищої ради юстиції відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Вища рада юстиції вважається сформованою відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом) після складення присяги не менш як двома третинами від загальної кількості її членів, передбаченої Конституцією України.

Члени Вищої ради юстиції, які до набрання чинності цим Законом були призначені до складу Вищої ради юстиції з'їздом суддів України, продовжують виконувати свої повноваження до закінчення строку, на який їх призначено. Для цілей абзацу другого цього пункту ці члени вважаються такими, що склали присягу».

Пункти 1–11 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту є невід'ємною частиною Законопроекту, оскільки встановлюють порядок набрання ним чинності і передбачають заходи, спрямовані на реалізацію змін до Конституції України.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що пропоновані Законопроектом зміни до статей 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 Конституції України, а також розділ II «Прикінцеві та перехідні положення» не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина та не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4. Згідно з частиною другою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

На момент надання Конституційним Судом України висновку в Україні таких умов не існує, тому в цій частині Законопроект не суперечить частині другій статті 157 Основного Закону України.

5. Відповідно до частини першої статті 158 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту.

Конституційний Суд України встановив, що Законопроект у зазначений термін не розглядався Верховною Радою України і не був прийнятий нею як закон.

6. Положеннями частини другої статті 158 Основного Закону України визначено, що Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

Верховна Рада України сьомого скликання протягом строку своїх повноважень не змінювала положення статей 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 Конституції України.

Конституційний Суд України вважає, що Законопроект не суперечить вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 153, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 57, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

д і й ш о в в и с н о в к у :

1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а), яким пропонується:

«І. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141) такі зміни:

1. Статтю 55 після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:
«Кожен має право на справедливий і гласний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і неупередженим судом, утвореним законом».

У зв'язку з цим частини третю–п'яту вважати відповідно частинами четвертою–шостою.

2. Пункт 27 частини першої статті 85 викласти в такій редакції:
«27) визначення мережі, утворення, реорганізація та ліквідація судів загальної юрисдикції за поданням Президента України».

3. У статті 106:
а) пункт 23 частини першої викласти в такій редакції:
«23) на підставі та згідно з поданням Вищої ради юстиції призначає суддів на посади та звільняє їх з посад»;
б) у частині четвертій цифри «23» виключити.

4. Частину другу статті 122 виключити.

5. У статті 125:
а) частину першу викласти в такій редакції:
«Стаття 125. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, їх мережа визначається законом»;

б) частину другу після слів «Верховний Суд України» доповнити словами «який у визначені законом порядку та спосіб забезпечує однакове застосування норм законодавства України всіма судами загальної юрисдикції, а також здійснює інші повноваження, передбачені Конституцією та законами України»;

в) після частини четвертої доповнити новою частиною такого змісту:
«Суди загальної юрисдикції утворюються, реорганізуються та ліквіднуються законом».

У зв'язку з цим частину п'яту вважати частиною шостою.

6. У статті 126:
а) частину третю викласти в такій редакції:

«Суддя до винесення обвинувального вироку судом не може бути затриманий чи заарештований без згоди Вищої ради юстиції, наданої за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Підстави та порядок надання чи відмови в наданні Вищою радою юстиції згоди на затримання чи арешт судді визначаються законом»;

б) у частині четвертій слова «та суддів, які призначаються на посаду судді вперше» виключити;

в) частину п'яту викласти в такій редакції:

«Суддя звільняється з посади органом, що його призначив, у разі:

1) поданням суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням;

2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;

3) порушення суддею вимог щодо несумісності;

4) притягнення його до дисциплінарної відповідальності за вчинення передбаченого законом дисциплінарного правопорушення, несумісного з подальшим перебуванням судді на посаді;

5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

6) припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України;

7) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;

8) визнання його недієздатним;

9) ненадання суддею згоди на переведення до іншого суду в разі ліквідації чи реорганізації суду загальної юрисдикції, в якому він займає посаду»;

г) частину шосту після слів «його смерті» доповнити словами «досягнення ним сімдесяти років»;

д) після частини шостої доповнити новою частиною такого змісту:

«Повноваження судді Конституційного Суду України припиняються також у разі закінчення строку, на який його призначено, але не раніше дня набуття повноважень судді Конституційного Суду України особою, яка призначена замість нього».

У зв'язку з цим частину сьому вважати частиною восьмою.

7. У статті 127:

а) у частині третій слова «кваліфікаційною комісією суддів» замінити словами «Вищою кваліфікаційною комісією суддів України», слова «двадцяти п'яти років» — словами «тридцяти років», а слова «три роки» — словами «п'ять років»;

б) частину четверту викласти в такій редакції:

«Добір кандидатів на посаду судді здійснюється на конкурсній основі в порядку, встановленому законом».

8. Частину першу статті 128 замінити двома частинами такого змісту:

«Стаття 128. Призначення на посаду судді суду загальної юрисдикції здійснюється безстроково Президентом України на підставі та згідно з поданням Вищої ради юстиції.

Переведення судді до іншого суду загальної юрисдикції здійснюється Президентом України на підставі та згідно з поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Переведення судді до іншого суду здійснюється лише за

його згодою, у тому числі у випадках ліквідації чи реорганізації суду загальної юрисдикції, в якому він займає посаду. Переведення судді до суду вищої інстанції здійснюється лише на конкурсній основі в порядку, визначеному законом».

У зв'язку з цим частину другу вважати частиною третьою.

9. Доповнити частину третю статті 129 після пункту 8 новим пунктом такого змісту:

«9) автоматизований розподіл справ між суддями».

У зв'язку з цим пункт 9 вважати пунктом 10.

10. Статтю 131 викласти в такій редакції:

«Стаття 131. В Україні діють Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

До відання Вищої ради юстиції належить:

1) внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад;

2) прийняття рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності;

3) здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів та розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів;

4) призначення суддів на адміністративні посади та звільнення суддів з адміністративних посад у судах загальної юрисдикції, крім Верховного Суду України, за поданням відповідних рад суддів;

5) здійснення інших повноважень, визначених Конституцією та законами України.

Вища рада юстиції складається з двадцяти членів. З'їзд суддів України призначає до Вищої ради юстиції дванадцять членів із числа суддів, забезпечуючи при цьому представництво суддів судів різних інстанцій та спеціалізацій. З'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають по два члени Вищої ради юстиції. Вимоги до особи, яка може бути призначена членом Вищої ради юстиції, встановлюються законом.

До складу Вищої ради юстиції входять за посадою Голова Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, Голова Ради суддів України, Генеральний прокурор України.

Генеральний прокурор України не бере участі в голосуванні при прийнятті Вищою радою юстиції рішень стосовно суддів.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України, більшість складу якої становлять судді, призначені з'їздом суддів України, здійснює повноваження, визначені Конституцією та законами України».

II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності через дев'яносто днів з дня, наступного за днем його опублікування, крім підпункту «а» пункту 6 розділу I, який набирає чин-

ності через один місяць із дня сформування складу Вищої ради юстиції відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), але не раніше набрання чинності законом, який визначає підстави та порядок надання чи відмови у наданні Вищою радою юстиції згоди на затримання чи арешт судді.

2. З дня набрання чинності цим Законом:

1) судді судів загальної юрисдикції, призначені на посади суддів вперше і в яких до дня набрання чинності цим Законом не закінчився п'ятирічний строк перебування на посадах суддів, набувають статусу суддів, призначених безстроково;

2) судді судів загальної юрисдикції, призначені на посади суддів вперше, в яких на день набрання чинності цим Законом закінчився п'ятирічний строк перебування на посадах суддів, але якщо вони в установленому законом порядку звернулися щодо їх рекомендації для обрання на посади суддів безстроково і рішення щодо їх обрання не прийнято до дня набрання чинності цим Законом, набувають статусу суддів, призначених безстроково;

3) особи, щодо яких до дня набрання чинності цим Законом внесено подання Вищої ради юстиції про призначення на посаду судді вперше, вважаються такими, що відповідають вимогам, передбаченим частиною третьою статті 127 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), і призначаються на посаду судді безстроково без подання додаткових матеріалів.

3. Судді судів загальної юрисдикції, обрані безстроково, судді Конституційного Суду України продовжують здійснювати свої повноваження до їх звільнення з посад чи припинення їх повноважень на посадах з підстав, передбачених частинами п'ятою–сьомою статті 126 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Судді судів загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, які на день набрання чинності цим Законом досягли шістдесяти п'яти років, але рішення щодо їх звільнення з посади судді на день набрання чинності цим Законом не прийнято, продовжують здійснювати свої повноваження до їх звільнення з посад чи припинення їх повноважень на посадах з підстав, передбачених частинами п'ятою–сьомою статті 126 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Звільнення суддів судів загальної юрисдикції, обраних безстроково, зазначених в абзацах першому і другому цього пункту, здійснюється Президентом України в порядку, встановленому законом.

4. До набрання чинності законом, що визначає дисциплінарні правопорушення суддів, несумісні з подальшим перебуванням судді на посаді, суддя може бути звільнений з посади судді Президентом України за порушення присяги судді за поданням Вищої ради юстиції, внесеним у разі встановлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України або Вищою радою юстиції фактів, які свідчать про порушення суддею присяги.

5. Вимоги до осіб, які можуть бути рекомендовані на посаду судді, передбачені частиною третьою статті 127 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), не поширюються на осіб, які склали кваліфікаційний іспит до набрання чинності цим Законом. Такі особи із дотриманням встановленого законом порядку призначаються на посаду судді безстроково.

6. Подання щодо звільнення з посад суддів судів загальної юрисдикції, які до дня набрання чинності цим Законом не розглянуті Верховною Радою України, у двотижневий строк передаються до Вищої ради юстиції, яка у двотижневий строк з дня їх отримання вносить подання про звільнення суддів з посад.

7. Подання щодо звільнення з посад суддів судів загальної юрисдикції, які внесені на розгляд Президента України до дня набрання чинності цим Законом, розглядаються без подання будь-яких додаткових матеріалів.

8. Матеріали щодо переведення суддів, обраних безстроково, які до дня набрання чинності цим Законом не розглянуті Верховною Радою України, у двотижневий строк передаються до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, яка у двотижневий строк із дня їх отримання вносить подання про переведення суддів.

9. Матеріали щодо надання згоди на затримання чи арешт судді суду загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, які до дня набрання чинності підпунктом «а» пункту 6 розділу I цього Закону не розглянуті Верховною Радою України, у тижневий строк передаються до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

10. У тримісячний строк із дня набрання чинності цим Законом у встановленому законом порядку скликаються та проводяться з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ для призначення членів Вищої ради юстиції відповідно до статті 131 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

11. Вища рада юстиції, сформована до набрання чинності цим Законом, здійснює повноваження, визначені пунктами 1–4 частини другої статті 131 Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом), та припиняє свою діяльність одночасно зі сформуванням Вищої ради юстиції відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом).

Вища рада юстиції вважається сформованою відповідно до Конституції України (зі змінами, внесеними цим Законом) після складення присяги не менш як двома третинами від загальної кількості її членів, передбаченої Конституцією України.

Члени Вищої ради юстиції, які до набрання чинності цим Законом були призначені до складу Вищої ради юстиції з'їздом суддів України, продовжують виконувати свої повноваження до закінчення строку, на який їх призначено. Для цілей абзацу другого цього пункту ці члени вважаються такими, що склали присягу».

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскаржений.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

• *Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2013 dated September 19, 2013 in the case upon the constitutional appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on providing opinion regarding conformity of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine on strengthening guarantees of independence of judges to Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine*

The Verkhovna Rada of Ukraine appealed to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to provide opinion concerning conformity of a draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine on strengthening guarantees of independence of judges (registration No. 2522a) (hereinafter referred to as «the Draft law») to Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine.

According to Article 85.1.1 of the Fundamental Law of Ukraine the authorities of the Verkhovna Rada include amendments of the Constitution of Ukraine within the limits and manners provided in Chapter XIII of the Constitution of Ukraine.

Under Article 159 of the Fundamental Law of Ukraine draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine is considered by the Verkhovna Rada upon the availability of an opinion of the Constitutional Court of Ukraine on conformity of the draft law with Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine.

In analysing the Draft law regarding its conformity to the requirements of Article 157.1 of the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine considers that the proposed amendments do not envisage abolishment or restriction of human rights and freedoms and are not directed towards liquidation of independency or violation of the territorial integrity of Ukraine, having in view the following.

The Draft law proposes to supplement Article 55 of the Fundamental Law of Ukraine with a new Article after Article 55.2. The suggested norm actually reproduces the provisions of Article 6.1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950 according to which everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial court established by law.

Amendments of Article 85.1.27 of the Constitution of Ukraine are supplemented by the authority of Verkhovna Rada of Ukraine to determine the system, formation, and liquidation of courts of general jurisdiction upon petition of the President of Ukraine. The suggested wording complies with the provisions of Article 92.1.14 of the Fundamental Law of Ukraine.

The Draft law provides a new wording of Article 106.1.23 of the Constitution of Ukraine and to replace Article 128.1 of the Constitution of Ukraine with two other articles. These changes are supposed to grant the President of Ukraine the authority to appoint and dismiss judges on the submission of the High Council of Justice, and concerning transfer — on the submission of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine. The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that the High Council of Justice is an independent constitutional body responsible for the formation of highly qualified judiciary body. The amendments to Article 131 of the Constitution of Ukraine suggested that the composition of the High Council of Justice should consist mainly of judges. Decisions of the High Council of Justice are adopted collectively by voting. Thus, the issues on judicial recruitment, transfer and promotion

of judges shall be actually settled by the judiciary, guaranteeing its independence from other state bodies.

With regard to the amendment to Article 106.1.23 of the Constitution of Ukraine the Draft law proposes to eliminate number «23» in Article 106.4 of the Constitution of Ukraine.

The Draft law proposed to exclude Article 122.2 of the Constitution of Ukraine. The Constitutional Court of Ukraine considers that the possibility for Prosecutor General of Ukraine to exercise his powers without limitation period of five years will contribute to his impartiality and independence, as well as to stable work at Prosecutor's General office headed by him.

The Draft law proposes to introduce amendments to Article 125 of the Constitution of Ukraine, similar to those proposed for Article 85.1.27 of the Constitution of Ukraine; to complement the principles of the system of courts of general jurisdiction in Ukraine by the principle of instance; to grant the Supreme Court of Ukraine the authority to ensure uniform application of the legislation of Ukraine by all courts of general jurisdiction that would create a constitutional and legal mechanism for the formation of a unified court practice in Ukraine.

The proposed wording of Article 126 of the Constitution of Ukraine provides:

— granting the High Council of Justice the authority to give consent to the detention or arrest of a judge on the proposal of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine. According to the Constitutional Court of Ukraine, agreement to a detention or arrest of judge by bodies, which consist mainly of judges, is an additional guarantee of the independence of the judicial power;

— according to the Draft law judges hold office for a lifetime period, appointment of a judge on the first five-year period is cancelled;

— amendment and clarifying the grounds for dismissal of judges;

— setting age limit — 70 years — for serving a term of a judge. The Constitutional Court of Ukraine believes that it is a matter of expediency and is caused by the simultaneous increase in age when a citizen of Ukraine may be recommended for an office of a judge suggested by the Draft law;

— changes in the existing order of termination of authorities of judge of the Constitutional Court of Ukraine, aimed at ensuring stable and uninterrupted operation of constitutional justice in Ukraine.

In providing assessment of changes proposed to Article 127 of the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine stated that the determination at the constitutional level of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine as a permanent body in the system of judiciary, authorized to recommend citizens of Ukraine to the judge's office, securing provisions on competitive selection of the candidates and installation of age 30 years, from which a citizen of Ukraine may run for the position of judge directed to secure the judges corps by professional staff of high qualification based on their life experience, social maturity, moral qualities necessary for administration of justice and ensuring equal opportunities to fill the office of judge on the competitive basis.

The Draft law proposes to supplement a list of basic principles of the judiciary provided in Article 129.3 of the Fundamental Law of Ukraine, by a new foundation — the automated distribution of cases among judges.

The Draft law proposes a new wording of Article 131 of the Constitution of Ukraine, which provides:

— to supplement of the authority of the High Council of Justice, including the authority to appoint judges on administrative positions and dismiss judges from administrative positions in courts of general jurisdiction, except the Supreme Court of Ukraine, upon presentation of relevant councils of judges; to change the composition and the order of appointment of members of the High Council of Justice;

— to stipulate at the constitutional level the establishment and operation of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine and to grant it the authority to make submissions to the High Council of Justice on granting the consent for detention or arrest of a judge by the latter.

The Draft law contains «Final and Transitional Provisions» which are its integral part, as they determine a procedure for its entry into force and provide measures aimed at the implementation of amendments to the Constitution of Ukraine.

Thus, the proposed changes do not contravene the requirements of Article 157.1 of the Constitution of Ukraine.

According to Article 157.2 of the Fundamental Law of Ukraine the Constitution of Ukraine may not be amended under martial or emergency state. At the moment of providing the opinion of the Constitutional Court of Ukraine such conditions in Ukraine do not exist, so this part of the Draft law does not run contrary to Article 157.2 of the Fundamental Law of Ukraine.

According to Article 158.1 of the Fundamental Law of Ukraine draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine, considered by the Verkhovna Rada of Ukraine and not adopted, may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine no sooner than one year from the day of adoption of the decision on this draft law. The Constitutional Court of Ukraine found that the Draft law was not considered within the specified period by the Verkhovna Rada of Ukraine and was not adopted as a law.

The provisions of Article 158.2 of the Fundamental Law of Ukraine determine that the Parliament of Ukraine within the term of its authorities shall not amend twice the same provisions of the Constitution of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine of the seventh convocation during the term of its authorities has not change the provisions of Articles 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 of the Constitution of Ukraine.

The Constitutional Court of Ukraine considers that the Draft law does not conflict with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognize the Draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine on strengthening guarantees of independence of judges which provides amendments to Articles 55, 85, 106, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 131 of the Constitution of Ukraine conforming to the requirements of the Articles 157 and 158 of the Constitution.